

canik
belediyesi

“Türkiye'nin Gözbebeği”

Kültür Yayınları / No: 20

Geçmişten Günümüze

GÖÇ

III

Editör
Prof. Dr. Osman KÖSE

Geçmişten Günümüze

GÖÇ

III

Editör
Prof. Dr. Osman KÖSE

Samsun - 2017

Canik Belediyesi Kùltür Yayınları

Yayın No: 55-17-01

Takım Numarası

978-605-81912-0-4

ISBN

978-605-81912-3-5

Samsun 2017

Editör: Osman KÖSE

Mizanpaj ve Kapak Tasarımı

Burhan ÖZAKÇA

0507 669 1981

Baskı Tarihi

Aralık 2017

Baskı Yeri

Uğur Ofset Pazar Mahallesi Mukayyitzade Sokak No: 48

İlkadım / SAMSUN

0362 431 52 55

Sertifika Numarası

18324

CANİK BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Karşıyaka Mahallesi İlkbahar Sokak No: 1

CANİK / SAMSUN

Tlf: +90 444 55 90

Faks: +90 362 238 84 30

Web : www.canik.bel.tr

E-posta : canik@canik.bel.tr

İÇİNDEKİLER

A - Eskiçağlarda Göçler

Ayşe Sina	
Antikçağ'da Bir Göç Modeli: Klerukhia	17
Hüseyin Üreten	
Metoikoslar: Antikçağın Göçmenleri.....	29
Ergün Lafı	
Eskiçağ'da Amisos'a Yapılan Göçlere İlişkin Kısa Bir Not	39
Hatice Palaz Erdemir	
Troialı Hecuba'den Palymralı Zenobiaya Savaş ve Göç	43
Emine Kapka	
Kelt Göçleri: Avrupa'ya Yayılış ve Faaliyetler	55
Nazan Sünbül	
Eski Mezopotamya Tarihinde Sami Göçleri	63
Hasan Ali Şahin	
Eski Çağlarda Orta Asya'dan Önasya'ya Yapılan Göçler.....	73

B - Osmanlı Öncesi Göçler

Fatma İnce	
Doğu Karadeniz Bölgesinin Bugünkü Demografik Yapısının Ortaya Çıkmasını Sağlayan 2 Göç Hareketi: Çepni ve Kıpçak Göçleri.....	87
Süleyman Özbek	
Bahri Memlukler Zamanında Suriye ve Mısır'a Moğol Göçü ve Sonuçları	95
Yasemin Örnek Ay	
Lombardların İtalya Göçü (568).....	103

C - Balkanlardan Göçler

Berna Çaçan	
Osmanlı Gazeteleri ve Dergileri Işığında Balkan Göçleri	111
Ayşenur Bilge Zafer	
Balkan Savaşı'nda Sırp İşgaline Uğrayan Bölgeler ve Bu Bölgelerden Göç Eden Müslümanların Mal Varlığı Sorunu.....	123
Hüseyin Vehbi İmamoğlu	
93 Harbinden Sonra Balkanlardan Anadolu'ya Göçler	139
Mehmet Demirtaş	
1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Göç Olaylarına Etkileri ve Göçmenlerin Durumu.....	155
Esra Işık	
Osmanlı'ya Balkan Göçleri ve Çocuk Göçmenler.....	169
Esra Türe	
Rum Köyünden Göçmen Köyüne: Kaydalapa Örneği.....	177
Hasan Babacan	
Temettuat Kayıtlarına Göre Antalya'daki Mora Göçmenleri	195
Libuovi Çimpoeş / Tudora Arnaut	
Balkanlardan (Besarabya) Bucak Bölgesine İlk Göç ve Yerleşim Hareketi (Ukrayna Gagauzları Bilgileri Üzerine).....	209

Mehmet Korkmaz / Dilek Çelik Eren / özge Öz / Şener Şentürk Sağlık Bölgelerinde Araştırma Yapan Akademisyenlerin Zorunlu Göçle Gelen Bireylere Yönelik Eleştirel Düşünme Eğilimleri	1959
Meriç Eraslan / Atilla Pulur Toplumsal Açından Dezavantajlı Çocuklarda Spora Katılımın Sosyal Açından Faydaları: Göçmen Çocuklar Üzerine Bir Değerlendirme	1969
Senem Gürkan / Damla Nur Kinsiz Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik Metaforik Algıları	1973

Ö - Göç Hikayeleri

Yusuf Turan Günaydın Manastır Vilâyeti Kayalar Kazasından Amasya'nın Taşova İlçesine Niyazi Bey (Özkan)'in Göç Notları	1989
Mehmet Ali Karaman Meşrutiyet Sürgünleri ve Ailelerinin Göç Serüvenleri	1995

P - Göç ve Kültür

Nedim İpek Değer, Kimlik ve Göç	2007
Timur Vural Türklerdeki Göç Algısı	2011
Turan Akkoyun Tarih Bilimi Açısından Türk Sinemasında Göç Unsuru	2017
Hanife Nalan Genç Göçle Mekanikleşen İnsanın Öyküsü: Almanya Acı Vatan	2031
İlkay Şahin "NL Mekân, 66 Vatan": Aidiyet, Kimlik ve Sosyal Acı	2037
Merve Danışman Göç ile Gelen Çadır Kültürü	2053
Kübra Yıldız Ayyıldız Acara'dan Anadolu'ya Kültür Göçü: Yemekler	2063
Ulvi Keser / Kübra Müezzinoğlu Kıbrıs'ta Kanlı Noel ve Bir Mimari Deneme Olarak Göçmen Evleri Projesi Üzerine	2069
Zekeriyya Uludağ Alman Bilim Anlayışı Açısından "Göç Terminolojisi"ne Katkı	2089
Nuray Demirel Akgül Göç ve Kültürel Etkileşimin Çingene Giyim-Kuşamına Yansımaları	2111
Nuri Adıyeke 19. Yüzyılda Yolculuk Durakları: Hanlar, Dükkânlar ve Diğer Mekânlar	2127
Oksana Koshulko Slavic women in Turkey: from past to present	2133
Tolga Akay Kafkas Göçlerinin Türk At Varlığına ve Irklarına Etkisi	2141
Önder Duman Cumhuriyet Döneminde Göçler ve Göçmenlerle Dayanışma: Samsun Örneği (1923-1960)	2155
Redzep Škrijelj Eski Yugoslavya'da Boşnak ve Çerkes Muhacir Mahalleleri	2161
Sinem Yıldırımaltı / Emel İslamoğlu Sakarya'da Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Göçmenlere Bakış Açısı ve Göçmenlere Yönelik Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme	2171
Yücel Yiğit Kosova Çerkezleri	2179

Sakarya’da Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Göçmenlere Bakış Açısı ve Göçmenlere Yönelik Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme

Doç. Dr. Sinem YILDIRIMALP
Sakarya Üniversitesi Sakarya

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi / Sakarya

1.Giriş

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal hayata, sosyal değişim ve gelişime katkı sağlayan sivil toplum kuruluşları, özellikle 1980’li yıllar ile birlikte sosyal politika alanında önemli bir aktör haline gelmiştir. Dolayısıyla küreselleşme süreciyle sosyal sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşlarına olan ilgi artmış ve sivil toplum kuruluşlarının önemli sosyo-politik fonksiyonlar üstlenmeleri sonucunu doğurmuştur.

Günümüzde birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de sivil toplum örgütlerinin, sosyal hayatta aktif hale geldiği ve sosyal politika sorunlarının çözümünde devlete yardımcı olma amacıyla ya da bir boşluk olması durumunda devreye girerek önemli faaliyetlerde buldukları bilinmektedir.

Sosyal politikanın ele aldığı önemli bir sosyal sorun olan göç ve dezavantajlı gruplar arasında yer alan göçmenler, son yıllarda sivil toplum örgütlerinin de yoğun olarak ilgi alanına girmektedir. 1950’li yıllar itibariyle kırdan kente yaşanan göç hareketiyle tanışan Türkiye son yıllarda yoğun dış ve uluslararası göçe de maruz kalmaktadır. Transit ülkeden hedef ülke haline gelen Türkiye’de de tüm dünyada olduğu gibi göçmen nüfusun hızla artış gösterdiği izlenmektedir. Bu durum karşısında göçmenlere yönelik devletin izlediği politikaların ve desteğin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yönelik bakış açısı ve faaliyetleri de önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada uzun yıllardır Karadeniz bölgesi ilk sırada olmak üzere pek çok bölgeden göç alan ve son 5 yıldır başta Suriyeliler olmak üzere dış ve uluslararası göç de alan Sakarya’da göçmenlere yönelik sivil toplum kuruluşlarının bakış açıları ve faaliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Belirtilen amaç doğrultusunda Sakarya’da faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ile biçimsel mülakat gerçekleştirilerek Sakarya’daki göçmenlerin sorunları hakkında da bilgi sahibi olunmuştur.

2.Sosyal Sorunların Çözümünde Bir Aktör Olarak Sivil Toplum Kuruluşları ve Göç

Sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanında önemli bir rol üstlenen sivil toplum kuruluşları 1980’li yıllardan itibaren sosyal sorunların çözümü ve refah hizmetlerinin dağıtımında aktif bir aktör haline gelmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte uluslararası ve ulusal boyutta yaşanan değişim ve dönüşüm bir çok sorun alanını da beraberinde getirmiştir. Devletin küçülmesini ve sosyal sorumluluklarını paylaşmasını öngören neoliberal politikalar, yeni sosyo ekonomik düzen içerisinde sivil toplum kuruluşlarına önemli bir yer açmıştır.

Devlet ile ilişkili, birbiri ile anlam ve konum kazanan bir yapıya sahip olan sivil toplum kuruluşlarının sağlıklı bir yapı arz edebilmesi için devletten bağımsız, devlet karşısında özerkliğini sağlamış fakat devletle temas içinde olmayı sağlaması gerekmektedir. Sivil toplum örgütleri, sosyal politika açısından devlete yardımcı olma amacıyla ya da bir boşluk olması durumunda devreye girmektedirler. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşları, refahın sağlanması ve sosyal sorunların çözülmesinde devletle birlikte önemli sosyo-politik fonksiyonlar üstlenmektedirler.

Küreselleşme ile birlikte sosyal politikanın temel aktörü haline gelen sivil toplum örgütleri, sosyal politika açısından biri demokratik hakların elde edilmesi, diğeri ekonomik açıdan bireyler ve sınıflar arasında oluşan dengesizliği gidermeye yönelik politikaların geliştirilmesi olmak üzere iki temel işlevi yerine getirmektedir. Bu açıdan devletin yetersiz kaldığı durumlarda sivil toplum örgütleri politikalar üretmek ya da baskı oluşturarak bazı sosyoekonomik hakların elde edilmesinde önemli bir rol üstlenmekte¹ ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal hayata, sosyal değişim ve gelişime önemli katkı sağlamaktadırlar.

Ulusal ve uluslararası bir örgütsel yapılanma sergileyen sivil toplum kuruluşları, yerel/lokal boyutta da örgütlenebilmektedirler. Öte yandan sivil toplum kuruluşlarının etkinlik alanları eğitim, çevre, kentsel-kırsal kalkınma, sağlık, sosyal hizmetler, teknik yardım ve danışmanlık, barışın sağlanması ve insan haklarının korunması gibi geniş bir yelpazeye yayılabilmektedir².

Bazı ihtiyaçlara cevap vermek, belli amaçlara hizmet etmek için kurulan sivil toplum örgütlerinin çevreleriyle etkileşim sonucunda biçimlendikleri ve toplumsal ihtiyaçlardaki değişimlerin uzantısı olarak yeni amaçlar edindikleri³ bilinmektedir. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanının da dinamik bir yapı arz etmesi gerçeğini ortaya koymaktadır. Öyle ki günümüzde birçok ülkede devlet, uzmanlık gerektiren konularda bilgiye, nitelikli insan kaynağına, işbirliğine ihtiyaç duyduğunda STK'lara danışmakta veya ortak çalışmayı teklif etmektedir⁴.

Türkiye'de de sivil toplum kuruluşları tarihten bugüne toplumun gelişiminde önemli roller üstlenmekte, sosyo-politik faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Günümüzde en yaygın dernek ve vakıf statüsünde faaliyet gösteren ülkemiz sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük esasına dayalı olarak ve özellikle çeşitli sosyal hizmet alanlarında faaliyette bulunduğu görülmektedir⁵. Etkinlik alanları eğitim, çevre, kentsel-kırsal kalkınma, sağlık, sosyal hizmetler, teknik yardım ve danışmanlık, barışın sağlanması ve insan haklarının korunması gibi geniş bir yelpazeye yayılan⁶ sivil toplum kuruluşlarının, ulusal ve uluslararası gündemde tartışılan hemen her sorun alanı ile ilgilendiği, çözüme yönelik projeler yürüttüğü, kamuoyu oluşturduğu izlenmektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının sorun alanlarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılması yönünde önemli bir baskı aracı olduğu da bilinmektedir.

Son yıllardaki gelişmelere paralel olarak dünya gündeminin başlıca konularından biri olan göç ve göçmenler, ülkemiz için de büyük bir tartışma gündemi oluşturmaktadır. Hızlı bir seyir izleyen göç hareketleri ve artan göçmen nüfus, devletlerle birlikte sivil toplum kuruluşlarının da faaliyet gösterdiği önemli bir gündem haline gelmiştir. Devlet politikalarının tek başına yeterli olmadığı bir sorun alanı olan göç ve göçmenler konusu, sivil toplum kuruluşlarının da projeler, politikalar ürettiği ancak daha çok sosyal hizmet, sosyal yardım faaliyetleri ile destek verdiği dinamik bir süreci ifade etmektedir.

1950'li yıllar itibarıyla iç göç hareketinin hız kazandığı Türkiye, son yıllarda yoğun uluslararası ve dış göçe de maruz kalmıştır. Özellikle 2011 yılında Suriye'de yaşanan olaylardan sonra Türkiye'ye sığınan Suriyeli nüfus geri gönderilmemiş ve böylece Türkiye'deki Suriyeli nüfus her geçen gün artış

¹ , A. Şenkal, "Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri", İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2005, 45.Kitap

² A. Özalp, "Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi", TC. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2008, s.30-31

³ Ayşe Öncü, *Örgüt Sosyolojisi*, İstanbul, 1982, s.61

⁴ S.Özdemir, "Sosyal Refahın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: "Refah Karnası" ve Refah Sağlayıcı Kurumlar", *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı:48, İstanbul:İÜ İktisat Fakültesi Yay., 2004, ss:98-127

⁵ S.Özdemir, , H. Başel, , H. Şenocak, Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, s. 56, 2010. <http://ist-univ.dergipark.gov.tr/iusskd/issue/886/9847>, ss.180-184

⁶ A.Yaşar Sarıbay, *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, 1995, İstanbul

göstermiştir. Transit ülkeden hedef ülke haline gelen Türkiye’de Suriyelilerin de ağırlıklı etkisiyle göçmen nüfusun hızla artış gösterdiği izlenmektedir.

Özellikle Suriye iç savaşı ve kitlesel göç hareketinin, bölge ülkelerinin olduğu gibi Türkiye’nin de iç siyasi, ekonomik ve sosyal dinamiklerini etkilediği bilinmektedir. Sınırı geçmek isteyen tüm Suriye vatandaşlarına izin vererek, “açık kapı politikası” uygulayan Türkiye, 10 ilde kurulan 16 çadır kent ve 6 konteynır kentte Suriyelilere yaşam alanı sunmasına rağmen önemli sayıda Suriyeli göçmenin kampların dışında, Türkiye’nin farklı illerinde yaşam mücadelesi verdikleri görülmektedir. Suriyelilerin kendi olanakları ile geçici işlerde çalıştıkları, sokaklarda dilendikleri ya da sosyal yardımlar ile geçimlerini sağladıkları izlenmektedir⁷.

Devletin “geçici koruma” statüsü ile değerlendirdiği ve Ekim 2014’te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca “geçici koruma kimlik belgesi” verdiği Suriyelilere, sağlık, eğitim, sosyal yardım ve sosyal hizmetler, tercümanlık gibi hizmetler de sağlanmaktadır. Suriyeliler, Ocak 2016 itibariyle iş piyasasına erişim açısından çalışma iznine de hak kazanmışlardır⁸. Devletin sağladığı bu hizmetlere karşılık göçmenlere yönelik her gün daha ciddi boyut kazanan sorunlar gözlemlenmektedir. Devlete verilen desteklere rağmen Suriyeli nüfusun halen büyük çoğunluğunun kayıt dışı şekilde çalıştığı, istismara maruz kaldığı, yoksulluk yaşadığı, dilencilik yaptığı, barınma, eğitim, sağlık alanlarında sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Uluslararası ve ulusal birçok sivil toplum kuruluşu, göçmenlere yönelik faaliyetleri ile bu sorunlara çözüm arayışı içerisinde olduklarını, duyarlılık ve çaba gösterdiklerini ifade ve ispat etmektedir.

Kampların dışında yaşayan nüfusun şehirlerde hızla artış göstermesi, kentsel alanlarda da yabancı göçmen sorunlarının görünür hale gelmesine ve göçmenlere yönelik tartışmaların artmasına sebep olmuştur. Bu durum yerel/lokal düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da yerel yönetimlerle birlikte göçmen sorunları ile ilgilenmesi, bu alandaki sorunların çözümüne yönelik proje yürütmesi, sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri gerçekleştirmesini gerekli kılmıştır.

Türkiye’ye çeşitli yollarla giriş yapan Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları iller dışında, Sakarya gibi büyük şehirlere yakın, sanayi ve hizmet sektörlerinin istihdam yaratma kapasitesinin yüksek olduğu illerde de Suriyeli nüfusun arttığı bilinmektedir⁹. Dolayısıyla tüm ülkede olduğu gibi göçmenler konusu Sakarya’nın da tartışma oluşturan, çözüm bekleyen gündemi arasında yer almaktadır. Bu suretle Sakarya’da faaliyet gösteren önemli sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yönelik çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir.

3. Sakarya’da Faaliyet Gösteren STK’ların Göçmenlere Bakışı ve Göçmenlere Yönelik Faaliyetlere İlişkin Bir Araştırma

Günümüz dünyasında *örgütlenerek devletle iç içe geçmiş, merkezi ve yerel yönetimlerle işbirliği yapan kurumlar haline gelen sivil toplum kuruluşları yerel düzeyde de örgütlenme sağlayarak buldukları bölgenin, şehrin gelişiminde önemli bir sosyo-politik rol üstlenmektedir. Bu durum sosyal sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşları ve diğer aktörler için nerede başladığı kesin sınırlarla çizilmemiş ortak bir alan karşımıza çıkarmaktadır. Bu ortak alanın önemli gündem konularından birini oluşturan göç ve göçmenler ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının öncülük ettiği ya da işbirliği içine girdiği birçok faaliyet olduğu bilinmektedir. Ancak bu faaliyetlerin niceliği kadar niteliği de önem arz etmektedir. Bu suretle bu çalışmada Sakarya’da kurulmuş, öncü ve etkin olan bazı sivil toplum kuruluşlarının göç ve göçmenlere olan bakış açıları, faaliyetleri incelenerek, nitelik açısından bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Şüphesiz ki bir sorun alanına ilişkin çözüm sunmaya yönelik her faaliyet, proje, atılan her adım değerlidir. Ancak göç gibi etki alanı geniş ve hatta geleceğe ulaşan bir konuda palyatif önlemlerden ziyade kalıcı ve yapıcı politikalar geliştirmek elzemdir.*

⁷ Derya Kap, Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları, *Akademik Perspektif*, Aralık, 2014, s.30-31.

⁸ S. Yıldırım, E.İslamoğlu, “İstihdamda Suriyeli Göçmen Kadın Olmak:Ev Hizmeti Sektöründe Suriyeli Göçmen Kadın Çalıştırmaya Yönelik Bir Alan Araştırması”, Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, 1-3 Aralık 2016, Amasya, s.453

⁹ E.İslamoğlu, S. Yıldırım, “ Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sakarya İli İşgücü Piyasasına Etkileri: Sakarya Halkının Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, 1-3 Aralık 2016, Amasya, 1.Cilt, s.255

Belirtilen amaç doğrultusunda Sakarya’da farklı sorun alanlarıyla ilgilenen ancak göçmenlere yönelik aktif faaliyet de gerçekleştiren, proje yürüten on sivil toplum kuruluşu ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının sekizi dernek, ikisi ise vakıf statüsünde yer almakta ve refah merkezli hizmetler gerçekleştirmektedirler. Biçimsel mülakat tekniğinin kullanıldığı görüşmede sivil toplum kuruluşlarına göçmenlere yönelik bakış açıları, gerçekleştirdikleri faaliyetler ve faaliyetlerin amacı, göçmenlerin sivil toplum kuruluşlarından talepleri, devlet politikaları ve desteğinin yeterliliği, göçmenlerin toplumsal entegrasyonunun sağlanabilmesi konularını içeren beş temel soru sorulmuştur.

3.1. Araştırma Bulguları

Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yönelik bakış açısı değerlendirildiğinde göçmenlerin temelde insan oldukları ve ciddi bir siyasi, ekonomik sorun olmadığı sürece hiçbir insanın öz vatanından ayrılmayacağı düşüncesi üzerinden şekillenen bakış açısı ile sahip çıktıkları belirlenmiştir. Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının, özellikle Suriyeli nüfusun Türkiye’de kalıcı olduğu, Suriye’deki savaş bitse dahi nüfusun çok önemli bir bölümünün Suriye’ye dönmeyeceği düşüncesini taşıdıkları görülmektedir. Yürütülen faaliyetlerin önemli bir kısmının da bu kabulleniş üzerinden şekillendiği tespit edilmiştir.

“..... insanlar keyfi göç yapmazlar mutlaka sıkıntıları vardır.”

“Göçmenlere karşı bakış açımız özellikle dış göçlerle alakalı hususlarda ciddi oranda hassas davranıyoruz ve olumsuz bir görüşe sahip değiliz nitekim ülkemizde bulunmakta olan kişilerin birer insan olduğunu unutmamak gerekir onlarında yaşam haklarının ve bu haklarını en iyi şekilde değerlendirmeleri gerektiği görüşündeyiz...”

“...Göçmen dediğimiz bir insan, sığınmacı, mülteci dediğimiz insan. Burada bakış açınız insana bakış açınızı temsil eder. İnancı, etnik kimliği, cinsiyeti, eğitim durumu, kaç kişi geldiği değil birey olarak insan ve insan hakları üzerinden değerlendirmek önemli. Biz bu doğrultuda bakıyoruz...”

“Ortak bir kültüre sahip olmak, inanç, gelenek görenek ortaklığı belki tahammül edebilme sınırları açısından kimileri için önemli ve anlamlı olabilir ama eğer yola sorunları gidermek için, fayda sağlayabilmek için çıktığınızı söyleyen bir sivil toplum kuruluşuysanız önceliğiniz sadece insan ve onun hakları olmalıdır. Biz biliyoruz ki vatan kolay terk edilmez, kimse isteyerek evini bu şekilde terk etmek istemez.”

“...göçmen, geçici koruma altında dediğin, iç göçle gelen dış göçle gelen hepsi insandır. Biz insanın elini tutmayı amaçladık...”

Verilen cevaplar, kullanılan ifadeler de görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının göçmene bakış açısının “insan” ve “insan hakkı” odaklı olduğunu doğrulamaktadır. Bu bakış açısı yerel düzeyde kurulmuş dahi olsa sivil toplum kuruluşlarının evrensel değerlere sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan uzun yıllardır iç göç de alan bir il olan Sakarya’da göçmenlere bakış açısında “kişinin nereden geldiğinin” de önemli olmadığı da tespit edilmiştir. Sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmelerde, kendi vatandaşına nasıl sahip çıkıyorsa, bir başka ülke insanına da aynı sahiplenışı gösterebileceğini belirten ifadelere rastlanmaktadır.

Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yönelik faaliyetleri incelendiğinde ağırlıklı olarak sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri yapıldığı ve bu faaliyetlerin amacının göçmenlerin mevcut koşullarını iyileştirmek, temel ihtiyaçlarını gidermek olarak belirlendiği tespit edilmiştir. Eğitim alanında yapılan faaliyetlerin ise daha ziyade göçmenlerin geleceğini de düşünen bir yapı ve amaç taşıdığı görülmektedir. Dil ve mesleki eğitim ile yetişkin göçmenlerin yanı sıra çocuklar da dikkate alınmaktadır.

Sivil toplum kuruluşları, göçmenlere yönelik planladıkları faaliyetler ile birlikte göçmenlerden gelen talepleri de değerlendirmektedirler. Ancak göçmenlerden gelen talepler incelendiğinde, daha ziyade günlük ihtiyaçları gidermeye yönelik geçici taleplerin söz konusu olduğu dikkat çekmektedir. Giyim, beslenme, barınma gibi taleplerde bulunan göçmenlerin çok azının eğitim, istihdam gibi

konularda talepte bulunduğu ifade edilmektedir. Bu durum ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının değerlendirmesi birkaç başlıkta toplanmaktadır ve bunları “istemekten çekinme”, “geri dönüş umudu taşıma”, “ekonomik durumu iyi olup onurlu davranış sergileme” olarak saymak mümkündür.

Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının altısı ev ziyaretleri gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Kendilerine müracaat edenler dışında göçmenlere komşu olanların da bildirmesi ile yapılan ev ziyaretlerinde, ihtiyaçların yerinde tespiti amaçlanmaktadır. Bu ziyaretlerin önemli bir sonucu olarak, ekonomik olarak durumu iyi olan ve talepte bulunmayan göçmen ailelerin de rehberlik ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma izni, eğitim, sağlık, psikolojik destek konusunda sağlanan haklardan, yürütülen faaliyetlerden haberdar olmayan ailelerin bilgi eksikliği sivil toplum kuruluşlarınca giderilmekte ve yönlendirilmeleri sağlanmaktadır.

“Özellikle Adapazarı- Erenler- Serdivan bölgelerinde yerleşmiş olan hemen hemen bütün Suriyeli, Iraklı ve mülteci olan kişilerin ailelerini, evlerini ziyaret ederek yardım etmeye çalışıyoruz. Çalışmalarımız düzenli ve sürekli değil. Henüz kayıt altına alınmamış bize de kayıtlı olmayan 10 binin üzerinde Suriyeli ve Iraklı vatandaşımız var. Bunların bir kısmı vakfımıza müracaat ederek ediyor. Müracaat neticesinde biz onları gidip ziyaret ediyoruz. Bir kısmını da komşuları bize bildiriyor. Tabi bunların içinde ekonomik durumları iyi olduğu için yardım talep etmeyen onurlu insanlarda var. Onu da söylemem lazım. Yani ben burada mülteciyim sığınmacıyım diye herkes yardım talep etmiyor. Bu çok önemli bir şey. Biz insanların onuruyla yardım almasını ve onurumuzla da yardım etmek isteriz. Bu insanların yardıma ihtiyacı yoksa kesinlikle almıyorlar ve talepte bulunmuyorlar. Özellikle Suriyelilerin böyle bir ahlakı var. Biz mümkün olduğunca bize müracaat eden veya ihbar edilen ailelerin evlerini ziyaret ediyoruz. Genelde ellerimiz boş gitmemek için her gittiğimiz yere birer paket erzak götürüyoruz.biz her gün saat 14:00-14:30 dan sonra aracımıza elimizde ne varsa doldurup hem kendi halkımızı hem de mültecileri evlerinde ziyaret ediyoruz. Günde 13-14 ailenin evini ziyaret ediyoruz. O ziyaretlerimiz esnasında aslında sadece erzak yardımı yapıyoruz dememiz mümkün değil bazen insanların yönlendirmeye de ihtiyacı oluyor. Rehberlik hizmetleri de yapıyoruz. Bu insanların sağlık, eğitim gibi hizmetlerden faydalanma hakkı vardır fakat bilgisi yoktur. Bilgi eksikliği var...”

“Örneğin geçenlerde diz kapağından yaralanan bir Suriyelinin evde yattığını gördük. Kimliği çıkmış ve onun sağlık yardımlarından faydalanması lazım ama bilgisi yok. Acil bir şekilde hastaneyle irtibata geçerek hastaneye gönderdik. Muayene ettirdik ve ameliyat olması gerektiği için işlemlerini yaptırдық.”

“Gittiğiniz evde vatandaşın ihtiyacını görüp ona göre arayışa giriyorsunuz. Şuan özellikle yazın gelenlerin soba ve kömüre ihtiyacı var. Üyelerimize kömür ve soba ihtiyacı için bugün mesaj atıldı.”

“Hastalıklar arttı, ilaç gerekiyor. Kış geldi yakacak lazım. Bebeği olanlar var derken ihtiyaçlar farklılaşıyor ve bu hayatı idame ettirmeye yönelik ihtiyaçlara bazen bizde yeterli olamıyoruz. Ve bu günlük ihtiyaçları gidermeye çalışırken onlar için daha kalıcı eylemler, işler yapamadığımızı da düşünüp üzülüyoruz.”

“Ayni ve nakdi yardımların yanında psikolojik destek ünitemiz de mevcuttur, özellikle çocuk ve kadınlara uygulanan psikolojik destek programlarımızdan gün geçtikçe olumlu sonuçlar almaktayız. Faaliyetlerimizin önemli bir ayağını da psikolojik destek oluşturmaktadır. Amacımız insanların psikolojik olarak da iyileştirilmesi...”

“Göçmenlerin taleplerinde genellikle maddi ve yaşam alanları konusunda istekte bulduklarını söylemem yanlış olmaz. Para yardımı bunun yanında eşya erzak gibi durumlarla gelenlerde oluyor. Yaşam alanları konusunda gelenler ise genelde kampları beğenmeyen yemek verilen tablotların metal olmasından şikayetçi olan, yatakların karyolalarından şikayetçi oluyorlar. Bu konuda ne yazık ki yapabilecek çok fazla bir şeyimiz yok...”

“Faaliyetlerimiz konusundaki temel amacımız savaş ortamından ülkemize gelen bu insanların orada yaşadıklarını unutturmaya acılarını azaltmaya yönelik ve eğitim ve sağlık konusunda kendilerine dikkat etmeleri ayrıca yaşam standartlarını tekrar eskiye yakın bir duruma getirmeleri için uğraşmaktayız.”

Görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarının devlet tarafından sağlanan destek ve devletin

göçmen politikası hakkında ortak fikirleri olduğu görülmekle birlikte bu konuda cevap vermekte, yorum yapmakta çekince gösterdikleri de tespit edilmiştir. Sivil toplum kuruluşları, devletin açık kapı politikasını desteklemekte ve göçmenlere kapı kapatılmasını desteklemenin sivil toplum kuruluşu olma ruhuna aykırı olacağını ifade etmektedirler. Ancak verilen destek hususunda devletin yeterli olmadığını, kamplar dışında destek sunulmadığını, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere önemli görevler düştüğünü belirtmektedirler.

“...devlet politikası olarak biz sınırlarımızı bir Almanya gibi bir Yunanistan gibi böyle duvarlar çekerek bölemeyeceğimize göre kabul anlamında devletin yapmış olduğu politikayı doğru buluyoruz. Sığınmacıyı biz mutlaka kabul ederiz. İnsani olarak kabul etmek zorundayız. Bu devlet politikası açısından bizim yorumumuzla biz bir sivil toplum kuruluşuyuz bize kalsa alabiliyorsa hepsini alsınlar. Çünkü bizim kuruluş amacımız insanların merhamet duygularını pekiştirip daha da kardeşliği artırmaktır. Bu sadece Suriyeliler için değil bütün dünya insanların tamamı içinde geçerlidir.”

“Devletin göçmen politikasının doğru, yeterli olduğunu düşünmekteyiz. Devletimiz ve ülkemiz göçmenlere karşı yeteri kadar desteği sağlıyor. Günümüzde Avrupa ‘nın dahi bu konuda takdirini almış bulunmaktayız. Uygulanan maddi ve manevi desteğin elimizden geldiği kadarıyla her an göstermeye çalışıyoruz ve bu konuda geri adım atmıyoruz.”

“Göçmen politikası ile ilgili bir sıkıntı yok, insanlara kapıları kapatacak değiliz elbette ancak destek konusunda sorunlar yok değil. Kendi vatandaşımıza da konuyu doğru aktarabilmek önemli. Sosyal yardım, sosyal hizmet odaklı bir destek sözkonusu doğrudur ancak önemli olan bu işin yarısını iyi planlayabilmek. Bu konuda sorun, sıkıntı var ve bu sorunun önemli bir kısmı kendi vatandaşımıza ait. Tahammül azalıyor gibi bir tablo olduğunu gösteren çalışmalar var. Devletin tek başına destek olması beklenemez, herşeye yetişmesi beklenemez. Bizim gibi gönüllü kuruluşların, sivil oluşumların desteği önemli ancak bu destek için de kendi vatandaşımızın bilinç seviyesi, tahammülü de önemli...”

“Devletin çadır kampı dışında ciddi bir desteği yok. Hali hazırda da bir desteği yok. Gerçi destekle ilgili bir takım çalışmaları var ama uygulanan bir destek yok.”

Göç konusunun son yıllarda daha aktif bir şekilde ele alınması sebebiyle göçmenlerle ilgili konular sosyal politikanın yeni alanlarından biri olarak görülse de “göçmenler ve göçmenlerin uyumu, uyuma yönelik alınması gereken önlemler” gibi hususlar sosyal politikanın geleneksel ilgi alanlarından birini oluşturmaktadır¹⁰. Bu durum göçmenlerin uyumu konusunda sivil toplum kuruluşlarından beklentileri de beraberinde getirmektedir. Ağırlıklı olarak sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşlarının, göçmenlerin toplumsal entegrasyonu konusunda da kaygıları, çabaları ve çalışmaları bulunmaktadır. Bu suretle görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarına başta Suriyeli nüfus olmak üzere kalıcılık eğilimi sergileyen göçmen nüfusun, toplumla entegrasyonu konusunda da düşünceleri ve önerileri sorulmuştur. Entegrasyon sürecinin çift yönlü bir süreç olduğunu belirten sivil toplum kuruluşları ülkeye gelenlerin buradaki toplumsal ve kültürel hayata uyum sağlaması kadar yerli vatandaşın da göçmenleri olduğu gibi kabul etmesinin önemini vurgulamışlardır. Kendilerinin, yerel düzeyde gerçekleştirdikleri bir takım faaliyetlerle kaynaştırma çabası verdiklerini, piknik, çocuk eğlenceleri, mutfak faaliyetleri gibi organizasyonlarla entegrasyon için katkı sağlamaya çalıştıklarını ifade etmektedirler. Ancak gerçekleştirdikleri faaliyetlerin yeterli olmadığını da vurgulayan sivil toplum kuruluşlarının ortak kanaati, entegrasyonun sağlanmasında devlete önemli bir görev düştüğüdür. Ülke genelinde uygulanacak politikalar ile başta istihdam olmak üzere farklı ekonomik ve sosyal alanlarda gerçekleştirilecek düzenlemeler toplumsal entegrasyonun sağlanmasında belirleyici olacaktır.

“Toplumsal entegrasyon açısından sivil toplum kuruluşları olarak bunun için bir şeyler yapabilmek gerçekten zor. Evet, toplumsal hayata daha fazla karışmaları için bir takım etkinlikler yapıyoruz. Piknik, ramazanda yer sofraları açarak hem Türk vatandaşları hem de mülteci, göçmen vatandaşlarımızla iftar organize ettik. Dünya Çocuklar gününde bu çocuklar için güzel bir gün düzenledik. Türkiye’deki kültürü aşılama adına organizasyonlar düzenledik. Böylece sosyal hayata katılmalarına çalışıyoruz ancak bunlar yeterli değil. Bu işin istihdam gibi daha önemli ayakları var...bunlar da ancak devletin rolü, payı önemlidir.”

¹⁰ Şenol Baştürk, “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar”, *Sosyal Politika*, Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014,s:345

“Entegrasyonun birçok ayağı var. Bizler şehrimizde diğer sivil toplum kuruluşları ile birlikte bu duruma yönelik düşünüyoruz, bazı etkinlikler de yapıyoruz. Ancak entegrasyon merkezi yönetimce ele alınması gereken üst düzey bir konu. Biz şehrimizde bu insanları eğitime, istihdama, sosyal yaşama katılım için teşvik ediyoruz. Ama bu yeterli değil...”

“İstihdam da, eğitime katılmada katkımız olursa entegrasyona da katkı sağlamış oluruz diyoruz. Mesleki eğitim, dil eğitimi verilerek, kadınları, çocukları toplumla kaynaştırmayı amaçlıyoruz. Devletin öncülüğü gerekli bu süreçte...”

“Entegrasyon konusunda, devletin, yerel yönetimin, sivil toplum kuruluşlarının, özel sektörün birlikteliği gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları bu konular da çalışmak için var olan kuruluşlardır zaten. Yeter ki bir düzen, kararlı duruş, düzenlenmiş bir politika bulunsun...”

Sonuç

Küreselleşme süreciyle birlikte rolü, önemi ve etki alanı değişen sivil toplum kuruluşları, günümüzde uluslararası düzeyin yanı sıra ulusal, yerel/lokal düzeyde de aktif faaliyet gösteren bir yapı kazanmıştır. Bu durum sosyal sorunların çözümünde sivil toplum kuruluşlarını sosyal politikanın önemli bir aktörü haline getirmiştir.

Dünyada 21. yüzyılın ortak sosyal sorunlarından birini oluşturan göç konusu Türkiye’de de son yıllarda uluslararası göç boyutuyla tartışılmaktadır. Özellikle Suriye’de yaşanan iç savaş sonrasında uygulanan açık kapı politikasıyla birlikte Türkiye son 5 yıldır yoğun bir uluslararası göç ile tanışmıştır. Böylece Türkiye’de Suriyeli nüfusun artış göstermesi göç alanına olan ilgiye ve bakış açısına farklı bir boyut kazandırmıştır.

Sosyal politikanın geleneksel ilgi alanlarından birini oluşturan göçmenler ve göçmenlere ilişkin sorunların çözümünde günümüzde sivil toplum kuruluşlarının etkin faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Özellikle Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan uluslararası göç sürecinde sivil toplum kuruluşları önemli bir aktör olduklarını ortaya koymuşlardır. Türkiye’de gerek devlet tarafından kurulan çadır kentlerde gerekse çadır kentlerin bulunmadığı şehirlerde uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları göçmenlerin ihtiyaçları ile önemli ölçüde ilgilenmektedirler. Son zamanlarda çadır kentlerin dışındaki illerde de göçmen sayısında artış yaşanması, yerel/lokal düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da bu alanda faaliyet gerçekleştirmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Bu çalışma ile özellikle yerel düzeyde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere bakış açısı incelenerek, faaliyetleri ve toplumsal entegrasyon sürecine katkılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu suretle vakıf ve dernek statüsünde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakat sonuçları değerlendirildiğinde Sakarya’da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının göçmenler konusunda “insan ve insan hakları” temelinde bir bakış açısına sahip oldukları, başta Suriyeli nüfus olmak üzere Türkiye’ye göç etmiş hiçbir göçmeni “geçici” görmedikleri tespit edilmiştir. Ancak göçmen faaliyetleri ve bu faaliyetlerin temel amacı sorusuna verilen cevapların ise göçmenlere yönelik bakış açısını destekleme ve toplumsal entegrasyonu sağlamada yeterli olmadığı görülmektedir. Gerek göçmenlerden gelen talep gerekse ihtiyaçların önceliği ele alındığında sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin sosyal yardım ve kısmen sosyal hizmet ağırlıklı olduğu görülmektedir. Erzak, giyim, ilaç, yakacak gibi ihtiyaçlar göçmenler için öncelik arz etmekte ve bu durum da sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinde belirleyici olmaktadır. Aynı ve nakdi yardımın dışında psikolojik destek sağlayarak sosyal hizmet faaliyeti de gerçekleştirmeye çalışan sivil toplum kuruluşlarının temel amacı “insan onuruna yakışır bir yaşama katkı sağlamak” olarak ifade edilmektedir.

Ancak sadece sosyal yardım ağırlıklı faaliyetler ile insan onuruna yakışır bir yaşam sağlamak mümkün olmayacaktır. Hayırseverlik temelli yardımlardan ziyade kalıcılık taşıyan, entegrasyonu da sağlayacak çalışmalar önem arz etmektedir. Bu noktada görüşme yapılan sivil toplum kuruluşlarından sadece ikisinin göçmenlerin niteliklerini belirlemeye yönelik ayrı bir çalışma yürüttüğü tespit edilmiştir. Göçmenlerin çalışmak istedikleri alanları araştırıp, belirli alanlara ilişkin mesleki eğitim kursları düzenleyen bu sivil toplum kuruluşları, mesleki eğitimin yanı sıra dil eğitimine de önem vermektedir.

Bu tarz çalışmaların yerel düzeyde entegrasyona **önemli** katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Devletin belirleyeceği politikaların ve devlet desteğinin öneminin farkında olan sivil toplum kuruluşları için göç ve göçmenlere ilişkin hususlarda işbirliği sağlamak önem arz etmektedir. Bu işbirliğinin toplumsal entegrasyona da önemli bir katkı sağlayacağı gerçeği üzerinden verilen cevaplar incelendiğinde, sivil toplum kuruluşları “entegrasyon sürecinde” tek başlarına yeterli olamayacaklarını vurgulamaktadırlar. Yerel düzeyde gerçekleştirdikleri sosyal aktivitelerle yerel halk ile göçmenler arasında bir köprü oluşturmaya çalıştıklarını ancak entegrasyon sürecinin istihdam gibi daha önemli alanları planlayarak yürütülebileceğini ifade etmektedirler.

Sonuç olarak birçok sorun alanı ile ilgilenen ve başat bir rol oynayan sivil toplum kuruluşlarının göç ve göçmenler konusunda önemli faaliyetler yürüttükleri ancak devletin bu konuda sergileyeceği tavrın, belirleyeceği politikaların ve desteğin çok daha önemli olduğu görülmektedir. Devletin sosyal yardım ve sosyal hizmete dönük yaklaşımı sivil toplum kuruluşları için de benzer bir çerçeve çizmektedir. Merkezi yönetimin, göçmen politikasının yanı sıra göçmen entegrasyonuna yönelik yürüteceği çalışmalar da sivil toplum kuruluşları için bir yol haritası belirlemede önemli olacaktır.

Kaynakça

BAŞTÜRK, Şenol, “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar”, *Sosyal Politika*, Ed. Aysen Tokol, Yusuf Alper, Dora Yayıncılık, Bursa, 2014 ss:345-362

İSLAMOĞLU, E., S. Yıldırım, “ *Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sakarya İli İşgücü Piyasasına Etkileri: Sakarya Halkının Görüşleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, 1-3 Aralık 2016, Amasya, 1.Cilt, ss. 253-266

KAP, Derya, Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları, *Akademik Perspektif*, Aralık, 2014,s.30-35.

ÖNCÜ, Ayşe, Örgüt Sosyolojisi, 1982,İstanbul

ÖZALP, Ali, “*Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi*”, TC. İçişleri Bakanlığı Demekler Dairesi Başkanlığı, (Yayımlanmamış Yeterlilik Tezi), 2008,Ankara

ÖZDEMİR, S , H Başel, H. Şenocak, Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın Artan Önemi ve Üsküdar’da Faaliyet Gösteren Bazı STK’lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 56, 2010, <http://ist-univ.dergipark.gov.tr/iusskd/issue/886/9847>

ÖZDEMİR,S., “ Sosyal Refahın Sağlanmasında Yeni Bir Anlayış: “Refah Karması” ve Refah Sağlayıcı Kurumlar”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı:48, İstanbul:İÜ İktisat Fakültesi Yay., 2004, ss:98-127

SARIBAY, A.Yaşar, *Posmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, 1995, İstanbul

ŞENKAL, A., “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri”, İstanbul Üniversitesi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 45.Kitap,2003, <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/12240/11490>

YILDIRIMALP, S., E.İslamoğlu, “*İstihdamda Suriyeli Göçmen Kadın Olmak: Ev Hizmeti Sektöründe Suriyeli Göçmen Kadın Çalıştırmaya Yönelik Bir Alan Araştırması*”, Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, 1-3 Aralık 2016, Amasya, 1.Cilt, ss. 449-464, <http://gockultur.amasya.edu.tr/img/kitap1/index.html#/450>